

Харківщина має значний потенціал для розвитку сільського зеленого туризму – сприятливі кліматичні та природні умови, багату історичну спадщину, традиції і звичаї, гостинність господарів. До того ж зростає попит на цей вид туризму, бо міським жителям необхідно відпочити від урбанізованого середовища великого міста, поспілкуватися з природою, бути ближче до землі.

На жаль, говорити сьогодні про стабільний, активний розвиток цього перспективного виду туризму на Харківщині ми не можемо. Це зумовлюється низкою причин: низькою якістю інфраструктури в сільській місцевості; відсутністю програм розвитку сільського туризму, методичних матеріалів з правових засад у галузі туризму та підприємництва; необізнаністю самих сільських жителів, місцевих адміністрацій щодо перспектив сільського зеленого туризму; занедбаністю сільських територій, великою кількістю стихійних сміттєзвалищ, іноді серед пам'яток природи, архітектури тощо.

Незважаючи на зазначені проблеми, є цікаві приклади розвитку сільського зеленого туризму на Харківщині. Так, у Золочівському районі створена і діє громадська організація «Слобожанські оселі», метою якої є сприяння і підтримка громадських ініціатив у сфері розвитку сільського зеленого туризму. Власники сільських садиб пропонують відпочиваючим проживання в окремому будинку, страви російської та української кухні, катання на човнах, рибалку, прогулянки до лісу. За бажанням туристів їм нададуть можливість доглядати сільських тварин, організують уроки бджільництва, кулінарії та фітодизайну. Центр сільського зеленого туризму створено у Дворічанському районі. Він пропонує пізнавально-оздоровчі програми для дітей, молоді та дорослих, до яких входять пішохідні походи, сплави на човнах по річці Оскіл, проживання, робота, відпочинок на селі, знайомство з народними промислами та навчання у майстрів, збір лікарських рослин та лекції з основ ароматерапії.

Отже, перспективи для розвитку сільського зеленого туризму на Харківщині є. Необхідна координація дій обласних та місцевих органів влади щодо підтримки сільського зеленого туризму, пропаганда серед населення сільської місцевості з метою залучення до цього виду діяльності, розробка програм, тренінгів з основ організації туризму.

Яровий Ігор 44-Е

Науковий керівник:

к.і.н., проф. Воронянський О.В.

*Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

НАЦІОНАЛЬНА ЕЛІТА ЯК КАТЕГОРІЯ ПОЛІТОЛОГІЇ

У сучасному суспільстві механізми політичної участі формуються не в рамках держави, а в рамках громадянського суспільства, реалізуючи вплив різних соціальних груп на державу. Тому як інституційні механізми формування національної еліти та реалізації її повноважень необхідно розглядати не лише національну державу, але й усі політичні організації та рухи даної нації, а також угруповання, чия діяльність носить політичний характер. Держава як основний механізм контролю над їх розподілом є об'єктом впливу з боку тих

утруповань і соціальних груп, які володіють достатньою концентрацією ресурсів для впливу на прийняття державних рішень. Таким чином, процес формування національної еліти носить конкурентний характер боротьби за вплив на прийняття державних рішень і в підсумку – державну владу. Від реалізації державної влади чи впливу на неї національна еліта отримує економічну ренту як у вигляді пільгового доступу до ресурсів, так і через отримання плати за їх розподіл на користь тих чи інших груп [1, с. 77]. Це означає детермінованість характеристик категорії «національна еліта» розподілом ресурсів влади в суспільстві, а також передбачає диференціювання реальних суб'єктів політичної влади у складі нації.

Концепції елітизму виникли з розуміння важливості для суспільства підтримки соціальної нерівності на протигагу теоріям демократії, які проklamують ідеї політичної рівності. Якщо демократична концепція виходить з того, що демократія – це влада народу, то в рамках елітичних концепцій звертається увага на те, що еліта володіє реальною владою в суспільстві, а демократія може бути однією з форм правління еліти. Тривалі дискусії між представниками цих двох альтернативних підходів сприяли еволюції класичних теорій елітизму й демократії. При цьому зберігається їх взаємна критика.

Радикальні елітисти акцентують увагу на загрозах, що виходять з можливості появи тиранії більшості через некомпетентність народу, його непоінформованість і дезінформованість. Радикальні представники лівої та ліберальної демократії розглядають елітизм як модель антидемократичного мислення, яка є загрозою суспільству й на основі якої виникають аристократичні й авторитарно-тоталітарні теорії. Прихильники класових теорій вказують на те, що керівна еліта реалізує волю панівного класу, узурпує владу і прагне увічнити привілеї меншини.

Хоча в ході еволюції елітистських і демократичних теорій між ними зберігаються розбіжності у підходах, разом з тим відбувається й перегляд радикальних позицій. Класичні ідеї елітизму від Платона до Ф. Ніцше ґрунтувалися на негативній оцінці демократії та ворожому до неї ставленні. Наразі ж відбувається усвідомлення можливості використання демократичних структур для збільшення сили панівного класу й підвищення соціальної стабільності.

У 30-х роках ХХ століття західні дослідники починають робити спроби поєднати фундаментальні принципи класичного елітизму з демократичними цінностями й на цій основі розробити більш універсальні теорії. Відбувається «пом'якшення» деяких позицій раннього елітизму, формування й розвиток теорії демократичного елітизму. Ініціаторами радикальної ревізії концепції Моска-Парето та її сполуки з демократичними теоріями стали Й. Шумпетер і К. Мангейм.

Й. Шумпетер запропонував переглянути погляди на поняття демократії, відмовитися від утопічних ідей XVIII століття: воля народу, спільне благо та інші, які перетворилися на пропагандистські міфи, виходячи з того, що народ не компетентний у політиці. Він пропонує розглядати демократію як інститут, при якому владних позицій набувають ті чи інші еліти завдяки конкурентній боротьбі за голоси людей. Відмінною ж рисою еліт демократичного суспільства є не їхнє походження, а більш відкритий характер.

К. Мангейм, виступаючи проти отождоження елітизму з антидемократизмом, пов'язує демократію з особливим і більш відкритим способом рекрутування еліт.

Елітизм в рамках демократії дозволяє реалізувати принцип рівних можливостей при формуванні еліт залежно від заслуг людей; на основі цих ідей формується багато сучасних теорій. Так, найбільш значний представник американської елітології Г. Лассуел, вказуючи на великий вплив еліти на суспільне життя, зазначає, що демократія відрізняється від олігархії не відсутністю еліти, а її відкритим, представницьким і відповідальним характером. Визнання ієрархічності соціальної структури сприяє перегляду уявлень про демократичний устрій суспільства, часто зміст поняття «демократія» позбавляється свого сенсу і замінюється владою демократичної еліти, яка управляє суспільством зі схвалення мас. При цьому У. Корнхаузер і Дж. Рекс вказують на те, що тип зв'язку «еліта – маса» визначає тип суспільства. За Р. Мілбандом в еліту входять ті, хто володіє корпоративною й державною владою. Як вважає Р. Дарендорф, теорія панівного класу може бути редукована до безкласової моделі, у рамках якої цьому класу належать лише функції керівної групи.

Сьогодні майже всі дослідники визнають, що характер зв'язку між елітою та суспільством здійснює великий вплив на формування всієї тканини соціальних зв'язків життя суспільства. Еліту зі свого середовища може виділити лише суспільна група, яка має високий рівень політичної суб'єктності, тобто не лише усвідомлює свої специфічні політичні інтереси, але й має достатній рівень організованості та концентрації ресурсів влади для їх забезпечення. Як справедливо зазначає О. Воронянський, на сьогодні таким характеристикам відповідають лише потужні бізнес-групи [2, с. 77]. Тому фактично в суспільствах з великим розривом рівнів прибутків національна еліта стає ланкою механізму політичного панування економічно домінантної соціальної групи, довгострокового вирішального впливу на прийняття політичних рішень.

Політичні еліти, просуваючи свої специфічні інтереси через політичну систему, намагаються надати їм характер загальнонаціональних для того, щоб у боротьбі з конкурентними угрупованнями заручитися підтримкою більшості або хоча б частини нації. У разі відсутності політичного контролю з боку більшості нації за своїми діями панівне угруповання використовує суверенітет національної держави для задоволення власних інтересів, які далеко не завжди і не в усьому збігаються з інтересами як нації, так і держави.

Так, протягом періоду незалежності в Україні сформувалася система владних відносин, яка забезпечувала економічні та політичні інтереси великих бізнес-груп та пов'язаних з ними угруповань системи управління у владних структурах центру та регіонів. Інститути державної влади та представницької демократії такі групи використовують як інструмент просування корпоративних інтересів у конкурентній боротьбі за розподіл ресурсів [3, с. 82]. При цьому через постійне зниження обсягу ресурсів, доступних для присвоєння цими групами, конкурентна боротьба між ними мала тенденцію до загострення.

Картельні угоди між представниками груп політичної еліти України укладалися з урахуванням того, що жодна група не мала достатнього ресурсного забезпечення для довготривалого закріплення власного становища [4]. Тому ці угоди були націлені не на створення стійкої конфігурації інститутів національної держави та громадянського суспільства, а на можливість їх найменш затратного

переформатування відповідно до динаміки балансу сил між ресурсозабезпеченими угрупованнями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воронянський, О. В. Проблема формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт / О. В. Воронянський // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. – 2012. – № 1013, вип. 21. – С. 75-79.
2. Воронянський О. Національна еліта сучасної України: проблема визначення // Українознавчий альманах. 2012. Вип. 8. С. 205–207.
3. Національний суверенітет та національне самовизначення: питання теорії та український досвід // Колісник В. П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти. – Х., 2003. – С. 53–87.
4. Воронянський О.В. Політологія: підручник / [Воронянський О. В., Куліщенко Т. Ю., Скубій І.В.]; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2017. - 180с.

Бережна Н. М., аспірантка
Науковий керівник:

к. і. н., доц. О. С. Гончарова

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди*

СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ ЄВРЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ХАРКОВА (1989–2020 РОКИ)

У нинішніх умовах, які характеризуються значними і динамічними зрушеннями в політичній, економічній та соціальній сферах України, відбувається конституювання національних меншин як структурних компонентів суспільства, зростає рівень самоідентифікації представників різних національностей. При цьому етнічні спільноти беруть активну участь у політичному та громадському житті країни в якості як об'єкту, так і суб'єкту: в першому випадку їхнє існування апріорі регламентується характером наявних міжетнічних взаємин та відповідною державною політикою, в іншому – простежується їхній безпосередній вплив на формування політико-правової системи держави. У цьому контексті виникає нагальна потреба наукової оцінки рівня етнічної самосвідомості і самоорганізації єврейської спільноти Харкова, що становила, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., 0,4 % його мешканців.

Формування етнополітики незалежної України та відродження національно-культурного життя чисельних етнічних спільнот Харкова, в тому числі й єврейської привертало увагу сучасних дослідників. Зокрема можна виділити роботу колективу авторів «Харьков многонациональный», де багато уваги приділено становленню ряду організаційних структур євреїв Харкова. Побіжно питань національно-культурного життя євреїв міста торкаються в своїх дослідженнях В. Карнацевич [2] та Е. Котляр [4]. У той же час